

bisper, *Jon Birgerssøn*, maa antages at have tilhørt en af Landets gode Ætter. Om en Søster af ham veed man, at hun er en af dem, der have meddelt Sagaskriveren Erik Oddssøn, hvem man skylder Grundlaget for vor Historie nærmest efter Harald Gilles Død, forskellige Oplysninger. I 1135, da Harald Gille lod Biskop Reinald i Stavanger hænge, var Jon bleven dennes Eftermand. Som Erkebiskop har han vistnok valgt de første Chorsbrødre i det nye Domkapitel i Nidaros og maaske ogsaa grundet en Skole for Præster. Han døde ifølge Annalerne 1157.

Det mærkeligste eller eneste, som vi forøvrigt vide om ham, er, at han modtog en Skrivelse fra Pave Anastasius IV, dateret 30. Nov. 1154, altsaa kun 3 Dage før denne Pave døde og strax efterfulgtes af den nys omtalte Cardinal Nicolaus (Hadrian IV). I dette Brev meddeltes formelig Stadfæstelse af Nicolaus's Foranstaltninger, navnlig selve Oprettelsen af Erkestolen, hvis underordnede Bispestole opregnes. Jon opfordres til streng Lydighed mod Paven, og der gives Forskrifter om, paa hvilke høie Festdage Erkebiskoppen skal bære sit Pallium o. s. v.¹⁾

Det kan mærkes, at denne her benævnes *Archiepiscopus Trudensis*. Dette betyder Erkebiskop i *Byen* Throndhjem, som i denne samme Bulle udtrykkelig nævnes *civitas Trudensis*. Allerede hos Adam af Bremen vil man finde Byen kaldet *Trondemnis*. Ogsaa af og under Eftermanden Eystein findes hyppigt den samme Benævnelse, *Trudensis*, hvilken derefter forsvinder og afløses af *Nidrosiensis*. Den erkebiskoppelige Residens var sandsynligvis allerede da paa samme Sted i Domkirkens umiddelbare Nærhed, hvor den vedblev at være, saalænge Erkesædet bestod.

Fra nu af nød Norges Erkebiskop og Biskopper en fyrstelig Rang. De vare ligesom Jarlerne *tignarmenn* og kunde omgive sig med en Hird.

¹⁾ Dipl. Norv. VIII No. 1.

II.

EYSTEIN (AUGUSTINUS).

† 1188.

Ved Erkebiskop Jons Død skal Kong Inge uden at tage noget Hensyn til det nysoprettede Domkapitel uden videre have udnævnt en ny Erkebiskop.¹⁾

Denne Mand var Eystein, Søn af Erlend Himalde, og af en meget fornem Æt i Thrøndelagen, der endog havde kongeligt Blod i sine Aarer.²⁾ Eystein skal tidligere have været Inges Capellan og Fehirde. Desværre savnes enhver Oplysning om hans Studier. Den udmærkede Dannelse, hvorefter han siden viser sig i Besiddelse, gjør det lidet sandsynligt, at han kun skulde have modtaget den tarvelige Undervisning, som dengang var at faa hjemme i Norge. Han maa antages at have været i Skole udenlands, maaske i Frankrige eller England. Hans Samtidige, den islandske Biskop Thorlak af Skaalholt, om hvem man har egne Sagaer, siges at have studeret i 6 Aar, dels i Paris, dels i Lincoln.³⁾

Ligesaa lidt som vi kjende, om og hvor Eystein har studeret i Udlandet, ligesaa gaadefuldt er det Tidsrum, som ligger mellem hans kongelige Udnævnelse, der vel har fundet Sted allerede 1157, og hans Indvielse, der ifølge en mærkelig, endnu bevaret Indskrift i Throndhjems Domkirke⁴⁾ foregik 1161. Ved Jons Død og lige til 1 Sept. 1159 levede jo endnu den med Norge saa fortrolige Hadrian IV, der ovenikjøbet særlig var en Ven af Kong Inge, men hos denne har Ey-

¹⁾ En Tale mod Biskopperne udg. af G. Storm, 22—23.

²⁾ See Stamtavlen i Munch, N. F. H. III. Nogle phantastiske Indfald om Eysteins Slægtsforhold findes i Personalhistorisk Tidsskrift II. 260 ff.

³⁾ Biskupa Sögur I. 92, 267.

⁴⁾ Norsk hist. Tidsskr. 2 R. VI. 253. Eystein regner her 26 Nov. 1161 til sit „annus primus“.

stein ikke søgt eller i ethvert Fald ikke opnaaet Indvielse. Nogle Dage efter Hadrians Død valgtes Alexander III, som dog strax fik en Modpave i Victor IV, hvem Fredrik Barbarossa vilde fremtvinge. Naar er saa Eystein reist til Curien? At han skulde være dragen afsted strax og altsaa have tilbragt 3—4 Aar i Udlandet, er usandsynligt. At han under Striden mellem Alexander og Victor har holdt sig til den førstnævnte, er vistnok utvivlsomt, skjønt Keiserens Indflydelse for et Øieblik skaffede Victor baade den danske og gjennem ham den norske Konges (Magnus Erlingssøns) Obedients.¹⁾ I 1161, Eysteins Ordinationsaar, havde Alexander III intet fast Opholdssted. Man seer, at han 1160 holdt til i Anagni, at han i April 1161 syntes at være kommen til Rom, men snart igjen forlod Staden og derpaa mest færdedes i Terracina.²⁾ Eysteins Indvielsessted er derfor ubestemmeligt. Men han synes at have opnaaet en høi Plads i Alexanders Bevaagenhed. At denne har bekræftet Erkestolens Privilegier, fremgaar af et senere Document.³⁾ Men mærkeligt er det, at man (ved Tiden 1171—72) seer, at Eystein i et desværre tabt Pavebrev er bleven tituleret *apostolicae sedis legatus*⁴⁾. Dette var en høi Ære, som ingen senere norsk Erkebiskop vides at have opnaaet før i det femtende Aarhundrede, fra hvilken Tid samtlige Erkebisper pleiede at modtage eller at tiltage sig denne Titel.

Inden Udgangen af 1161 var Eystein ved sit Sæde og indviede da et Alter i Domkirken. Da Alteret ved sin Dedication maa have været færdigt, er det at antage, at Bygningsarbeiderne ved Kirken ere blevne jevnt fortsatte, maaske endog under Erkebiskoppens Fraværelse i Udlandet. At denne senere med største Energi virkede for deres Fortsættelse er bekjendt. Uvist i hvilket Aar, indtraf under Arbeidet ved Kirken et Tilfælde, som Eystein selv har fortalt i et Skrift, der senere skal omtales. Bygmesteren, siger han, kaldte ham ud fra Bispegaarden i Anledning af noget, der skulde foretages med Bygningens øverste Top, og han steg derfor op paa et Stillads, men dette

¹⁾ Munch, d. N. F. H. II. 927—928.

²⁾ Jaffé, Reg. pontiff. Ed. 2. II. 149 sqq. Cfr. Reuter, Gesch. Alexanders III. 2. Ausg. I. passim.

³⁾ Dipl. Norv. VI. p. 4.

⁴⁾ Jaffé, l. o. II, 263. no. 12184.

brast, saa at Erkebisen styrtede i Afgrunden og forslog sig meget slemt. Bevidstløs blev han baaren til sit Sovekammer, og da han igjen kom til sig selv, mærkede han, at nogle Ribben vare knækkede. Dette bedrøvede ham saameget mere, som det kun var tre Dage til den store Olafsdag (29 Juli), da Folk fra alle Kanter kunde ventes, og Erkebispens Nærværelse særlig paakrævedes. Han vendte sig da i Bønnen til St. Olaf, og se, da Dagen kom og Folket ved Klokkernes Lyd kaldtes sammen til Messen, kunde han lade sig bære til Kirken, Smerterne lindredes og Kræfterne tiltog. Han kunde lade sig iføre sit Skrud og deltage i Processionen, ja endog holde sin Tale, udføre Messen og de øvrige Forretninger. Snart vandt han sin fulde Styrke tilbage.

Denne Kirkebygning har naturligvis været kostbar, og Fordringerne til en Kirkefyrste, der skulde lønne talrige Skarer af Hirdmænd og Tjenere, vare store. Vistnok er ogsaa Domcapitlets Oprettelse i det mindste delvis skeet paa Erkestolens Bekostning. Eystein, der i Udlandet maa have seet, hvorledes erkebiskoppelig, kirkefyrstelig Hofholdning tog sig ud under større Forhold, var sikkert gennemtrængt af den Overbevisning, at et saadant Udstyr af en Metropolitans Stilling var uomgjængelig nødvendigt for Kirkens Tarv. Han indsaa, at der maatte større Midler til, og saa sig om efter en ny Indtægtskilde. En saadan fandt han i en Forhøielse af det geistlige Sagefald. Hidtil havde Bøder saavel til Kirken som til Biskopperne været betalt med Penge, der kun svarede til Halvdelen af den Værdi, de egentlig skulde have („sakmeten Øre“). Eystein satte imidlertid ved Forhandlinger med Bønderne (rimeligvis paa sine Visitatsreiser¹⁾) igjennem, at de paa Thingene forpligtede sig til herefter at betale Bøder og andet Sagefald efter fuld Sølvværdi. At dette maatte vække Misundelse og Uvilje hos Kongemagten, der fremdeles maatte lade sig nøie med Betaling i slet Mynt, siger sig selv.

Vi have seet, at Eystein i sin Tid havde været Kong Inges Cappellan og Fehirde, og at han skyldte denne sin Ophøielse. I Eysteins Indvielsesaar var Inge falden ved Oslo (4 Febr. 1161). Efter nogen Tids Kamp mellem dennes tidligere Parti, der nu ledes af Erling Ormssøn paa hans Søn Magnus' Vegne, og Haakon Sigurdssøn (Herde-

¹⁾ Det berettes udtrykkelig, at han reiste til Haalogaland i den Anledning, Fagrskinna cap. 268.

bred), seirede Erling. Hvorledes Eysteins politiske Stilling var mellem Partierne, hvis afgjørende Kamp havde fundet Sted 1162, er ikke aldeles klart. Han havde vel været i Inges Tjeneste, men Thrøndelagens bedste Ætter, til hvilke Eystein var saa nær knyttet, og hvem han skyldte den nysomtalte store Forøgelse af sine Indtægter, havde altid været af det Sigurdske Parti og vedbleve stadig at helde til dette. Fagrskinna lader Erling sige til Erkebiskoppen, at „det ikke havde været meget mod hans Raad, at Magnus blev tagen til Konge“, og lader Eystein svare, at han vistnok ikke vilde modsætte sig Magnus's Kongedømme, hvis Thrønderne ikke fandt sine Love krænkede ved at en Mand blev Konge, som ikke var Kongesøn. Erling, som først havde udtalt sin Misfornøielse med Sagefaldets Fordobling, bad nu Eystein om, at Magnus maatte blive kronet, hvorved hans Legitimitet vilde faa en overordentlig Støtte.

Ved dette Forslag havde Erling givet Hierarchiet i Norge en Chance af meget vidtrækkende Betydning, og Erkebiskoppen undlod ikke at udnytte Situationen til det yderste. Han kunde stille sine Betingelser for Kroningen, og Erling vilde være nødt til at gaa ind om trent paa ethvert Forlangende. Der opholdt sig just nu en (som det maa antages i 1163) ankommen pavelig Legat i Norge. Hans Navn var Magister Stephanus *ab urbe veteri* (o: Orvieto). Hensigten med hans Sendelse er intetsteds angiven, og jeg skulde nærmest tro, at Stephanus kun har været en Legat af ganske underordnet Rang, ingen *legatus a latere* og allermindst at sammenligne med de store Legater, vor Historie kjender i Nicolaus Brekespere og Vilhelm af Sabina. Jeg er tilbøielig til at antage, at Stephanus egentlig kun reiste om for at samle Penge til den haardt betrængte Alexander III, der længe havde opholdt sig og fremdeles levede i Landflygtighed i Frankrige, hvorfra han først i Slutningen af 1165 kunde vende hjem til Rom. Har Legaten imidlertid kunnet øve nogen politisk Indflydelse, da har denne selvfølgelig ene været anvendt i den af Paven yndede Eysteins Interesse.

Kroningen fandt, som bekjendt, Sted 1164 i Bergen og ifølge de nyeste Undersøgelser sandsynligvis ved Paasketid. Samtlige norske Biskopper saavelsom Legaten vare tilstede ligesom de verdslige Høvdinger, Lendermændene, og Gulathinget, hvis regelmæssige Samlingstid var Thorsdag i Paaskeugen, var vistnok samtidig indkaldt.

Lendermandssønnen Magnus fik altsaa Kronen sat paa sit Hoved, en ny og opsigtsvækkende Begivenhed i Norge, men denne Ære kjøbtes dyrt.

Først foretoges den bekjendte Forandring i Norges Statsret, ved hvilken Successionen (indskrænket til ægtefødte Mænd) herefter, ifald den nye Lov var bleven respekteret, i Virkeligheden vilde have kommet til at bero paa Rigets Biskopper. Saavel i Gulathingssloven som ogsaa i Frostathingssloven har den nye Bestemmelse bevislig været optagen.

Dernæst udstedtes i den unge Magnus's Navn det bekjendte, længe omstridte, men nu i det væsentlige af Kritiken godkjendte latinske Brev til Erkebispem og de øvrige Bisper, der først og fremst fastsatte, at Kongen og Riget skulde underkastes St. Olaf, og at Kronen efter Kongens Død (ikke i hans levende Live)¹⁾ skulde ofres til St. Olaf, og dernæst indrømmede Erkestolen en Række af Privilegier. Af disse kunne følgende nu ansees som sikre: Domkirken i Nidaros tages under særlig Beskyttelse, Kongens og hans Hirdmænds Tiender til Biskopperne bestemmes, Erkestolens ældre Privilegier bekræftes og den faar dertil nye, navnlig Ret til at udføre (altsaa vel toldfrit) 30 Læster Korn (til Island) og Ret til Arv efter fremmede Præster, noget, som dengang, da der i Norge jevnlig fandtes udenlandske, især engelske Geistlige, ikke var uvigtigt.²⁾

¹⁾ Af Sverres Saga sees jo klarlig, at Magnus endnu i Vinteren 1182—83 selv var i Besiddelse af sin Krone, som saa ved hans Flugt faldt i Sverres Hænder.

²⁾ Som bekjendt har saavel Lovstedet om Kongevalget som Privilegiebrevet været Gjenstand for megen Kritik og megen Tvivl. Af de mange lærde og skarp-sindige Udtalelser om denne Sag skal jeg her kun fremhæve: K. Maurer, *Norwegens Schenkung an den heiligen Olaf*, München 1877, G. Storm, *Magnus Erlingssøns Lov om Kongevalg og Løfte om Kronens Ofring* (Christiania Videnskabsselskabs Forh. 1880 No. 14) og endelig samme Forfatters: *Magnus Erlingssøns Privilegium til Nidaros Kirke 1164* (Vidensk. Selsk. Skr. II Hist.-philos. Klasse 1895. No. 2). Privilegiebrevet maa ansees som forfattet af Eystein selv, og dets Stil ligner, som af Storm godtgjort, den man finder i hans bevislige Skrifter. Den delvise Forfalskning, som Brevet, hvis Original forlængst er tabt, senere har undergaaet, tror Storm at kunne tilskrive Domcapitlet i Nidaros under dettes Strid med Erkebiskop Jørund nogle Menneskealder efter Eysteins Tid. Hvad Brevets Inskription angaar, forklarer Storm Ordene „*apost. sedis legato*“ som Apposition til *Augustino*, hvilket ogsaa synes mig rimeligst. Der har været anført, at Legaten, om han skulde omtales i Brevet, maatte være bleven navngiven, hvilket vist er sandt, samt at han ligeledes skulde have været nævnt først og ikke mellem Erkebiskopen og Suffraganbiskopperne. Har jeg imidlertid Ret i min Mening om Legaten som en ringere pavelig Udsending, der selv ikke har havt biskoppelig Rang, da indser jeg ikke,

Eystein stod nu paa sin Magts Høide, og i de nærmeste Aar har han vistnok udfoldet en rig og udstrakt Virksomhed og vistnok ikke anet, at han skulde opleve saadanne Gjenfordigheder, som han siden maatte døie.

Han har troet sig stærk nok til at skabe en ensidig geistlig Lovgivning paa Grundlag af den canoniske Ret, hvis Studium netop dengang ivrig begyndte at drives og for ikke lang Tid siden var bragt i System ved Gratians Decretum. Han forfattede en saadan Lovbog, der siden paaberaabtes af hans Eftermand Erik, men som nu er tabt; den kaldtes *Gullfjodr*. Men det er dog ikke rimeligt, at denne Lov selv under en saa svag Konge, som Magnus Erlingssøn, nogensinde har fundet formelig Anerkjendelse fra Statens Side.¹⁾

Medens vi ikke høre noget om Eysteins Forhold til sit egentlige Domcapitel, erfare vi derimod, at han interesserede sig meget for det Convent af regulære Kanniker, som, uden Tvivl stiftet af ham, fremstod paa Elgeseter (*sancta sedes*) paa den anden Side af Nidelven. Derhen flyttede han den gamle, af Harald Haarderaade anlagte Maria-kirke. 1182 var Klosteret ifølge Sverres Saga i fuld Stand, men da Eystein, som det vil sees, i hele Tiden fra 1179 til 1183 var borte fra sit Sæde, er det tydeligt, at Anlægget har fundet Sted flere Aar tidligere. At flere Thrøndere, som nedenfor skal anføres, have opholdt sig i St. Victors Kloster for regulære Augustinere i Paris, gjør det efter min Mening ret sandsynligt, at Tanken om Elgeseters Anlæg staar i Forbindelse hermed, og at St. Victor har været det norske Convents Forbillede.

Med Pave Alexander III vedligeholdte han Forbindelsen. Et Brev af denne, hvori Eystein kaldes Legat, have vi omtalt. Et andet, desværre udateret, kjendes i Uddrag. Det gaar ud paa at, da Norge ikke er meget frugtbart og for en væsentlig Del maa søge sin Næring fra Havet, men Fiskerierne have givet usædvanlig ringe Udbytte, skal det være Almuen tilladt paa Søndage og andre Festdage, dog

at han endog kunde naa saa høit op, som til at nævnes foran Biskopperne. Imidlertid maa det ikke glemmes, at under Haakon Sverressøn omtales Indrømmelserne til Kirken i 1164 som „Eder, svorne for Legaten“, (der i et Haandskrift forvexles med en senere Legat, Fidentius). Man har altsaa paa den Tid, men maaske urigtigt, villet gjøre Legaten til en Hovedperson.

¹⁾ Zorn, Staat und Kirche in Norwegen S. 39.

ikke paa de høieste, at drive Sildefiskeri.¹⁾ Henvendelser af Alexander kjendes ogsaa til de nordiske Konger, der opfordredes til fortsat Troskab mod Paven og Cleresiet samt til at gjøre Tog til Estland til Christendommens Udbredelse der, idet der loves dem Aflad og de samme Begunstigelser, som tilstodes dem, der drog til det hellige Land²⁾. Mellem Estland og Norge bestod virkelig Forbindelse. I sin Bog om St. Olaf omtaler Eystein selv Pilegrime fra Estland til Helgenen i Nidaros, og i et Brev til Eystein fra en forhenværende Stavangerbiskop Aamunde omtales en i Norge værende Munk Nicolaus, der hørte hjemme i Estland og som nu ønskedes afgiven til Missionær i sit Fødeland³⁾. Ogsaa med høie udenlandske Prælater har Eystein pleiet Forbindelser. Saaledes skriver den berømte Erkebiskop Thomas Becket (Tiden kjendes desværre ikke, men Brevet er naturligvis senest fra Becket's Dødsaar 1170 og rimeligvis flere Aar ældre) til en fransk Biskop af Meaux (i Nærheden af Paris) og anbefaler denne Eysteins to Udsendinge Godefridus og Walterus (aabenbart to Engelskmænd) til hos ham at nyde den samme velvillige Modtagelse, som Brevskriveren selv var vant til at finde⁴⁾. Det vilde være saare interessant at vide, om Eystein personlig har kjendt Thomas Becket. De have rimeligvis været omtrent jævnaldrende, og det er jo ingenlunde urimeligt, at Eystein paa sin Reise til eller fra Syden har berørt England.

Mellem Erling Jarl og Eystein har Forholdet, hvorpaa vi nedenfor skulle see et nyt Bevis, neppe været meget varmt, men desto større Venskab var der mellem Erkebispem og den unge Konge. Sverres Saga har herom de mærkelige Ord, at Eystein „raadete i alle Dele der nordpaa“ og „skjönt Kong Magnus havde mange Avindsmænd baade høie og ringe, nord i Throndhjem, holdt hans Hjertensven Eystein allesammen under ham“. Mærkeligt er det imidlertid ogsaa at see, at Eystein har været afhængig af Kongemagten paa et Omraade, hvor man mindst skulde formode det. Da nemlig i 1178 det skaalholtske Biskopsemne, den allerede leilighedsvis nævnte Thorlak, kom til Nidaros for at indvies, turde Eystein ikke opfylde hans Ønske, førend

¹⁾ Jaffé, Reg. Pontiff. Ed. 2. II p. 396.

²⁾ Jaffé, Reg. pont. II P. 258.

³⁾ Dipl. Svec. I P. 88.

⁴⁾ Epistolæ S. Thomæ Cantuariensis, ed. I. A. Giles Oxonii 1845. I 301.

Erling og Magnus havde givet sit Samtykke, hvilket de kun modstræbende gave. Eystein derimod satte stor Pris paa Thorlak, og denne saa igjen op til ham. Han søgte at ligne sin Ordinator i ydre Optræden og „lod stedse sine Klæder sy efter Eysteins“¹⁾.

Men dengang dette foregik, var allerede den Mand fremtraadt paa Skuepladsen, der ei alene skulde kuldaste Eysteins kirkepolitiske Verk, men give Norge en helt ny Skikkelse. Sverres Optræden maatte fra første Færd af være en Protest mod, hvad der var skeet 1164. Som Thronprætendent kunde han alene blive mulig „efter den gamle Landslov“, og efter den var det da ogsaa, at han lod sig hylde paa Ørething 1177. Sagaen omtaler ikke Eystein ved den Leilighed, og det falder vanskeligt at tro andet, end at han maa have været fraværende fra Byen. Ørkesløs Tilskuer ved en saadan Begivenhed kan han nemlig ikke let have været.

Under den følgende Kamp forekommer han desto oftere, og han undlod ikke, som naturligt var, ved alle Midler at virke mod Sverre. Denne spottede selv siden over, at Erkebiskoppen og andre lærde Mænd ofte havde sagt, at alle de Mænds Sjæle, der strede for Kong Magnus og lode sit Liv derved, skulde være i Paradis, førend deres Blod endnu var blevet koldt her paa Jorden. Da Sverre i 1178 for anden Gang fra Jemteland kom til Norge, lod Erkebispens sit Langskib og sine Huuskarle bistaa Bymændene for at hindre Birkebeinernes Landgang. Det var Erkebispens Styrke, som her afgjorde Kampen, saaledes at Sverre kun med Nød slap bort med Livet, hvilket Kongen heller ikke glemte, men siden drog frem under sit Sammenstød med Eysteins Eftermand. I det næste Aar (1179) lod Erling Jarl Erkebiskoppen drage til Bergen for at værgе denne Del af Landet, medens han selv med Kongen drog til Nidaros, hvor han fandt Døden paa Kalvskindet. Da nu Magnus efter Nederlaget kom til Bergen, trøstede Eystein ham over Faderens Død, idet han fremhævede, at denne paa Grund af sit Overmod ikke havde været afholdt, medens Kongen selv var elsket af alle.

Den følgende Vinter (1179—1180), da Sverre havde Magten i Thrøndelagen, har Eystein maattet tilbringe i Bergen, men da Magnus om Vaaren rustede sig for at forsøge en ny Kamp nordpaa, ledsagede

¹⁾ Biskupa Sögur I, 100, 274, 391.

Eystein ham paa Færden. Det blev, som bekjendt, kun en ny Ulykke for Magnus, Nederlaget paa Ilevolden 1180, og derpaa maatte baade Magnus og Eystein atter flygte til Bergen.

Kort efter forlode de begge Norge. Kongen søgte til sine Frænder i Danmark, men Eystein drog til England og forblev der i tre Aar. At han her bansatte Kong Sverre, siges udtrykkelig af den engelske Chronist Roger af Hoveden, men nogen Følge heraf kjendes ikke, og senere nævnes heller ikke denne Bansættelse. Og i Modsætning til sin Eftermand, der udvirkede Sverre bansat af selve Paven, vides Eystein ikke at have søgt Curiens Bistand mod sin vældige Modstander.

Dette Eysteins engelske Exil udgjør forøvrigt et interessant Afsnit af hans Liv. Heldigvis har nemlig hans Ophold der efterladt Vidnesbyrd i engelske Kildeskrifter. Vi see, at han, enten han nu allerede fra tidligere Dage har været kjendt i England eller ikke, i ethvert Fald nu forstod at gjøre sig gjældende som en Personlighed, der maatte indgyde Agtelse og vække Sympathi. En længere Tid sees han at have tilbragt i et Kloster, Bury St. Edmunds¹⁾, der bestod i den By, som endnu bærer dette Navn i Suffolk Shire, N. V. for Ipswich, og hvor siden de engelske Baroner sluttede sit Forbund mod Johan uden Land. Til dette berømte Kloster kom han den 11 August 1181. Dets Tilstand var da høist mislig, thi Abbeden Hugo var just død efter at have bragt sit Klosters Finantser i den allerværste Uorden; Bygningerne vare forfaldne, de hellige Kar pantsatte til Jøder, og Brødrene kunde knapt vise sig uden at overfaldes af Creditorer. Gjestfrihed blev dog fremdeles ydet, og fra Kong Henrik II oppebar han til sine Fornødenheder daglig 10 Solidi. Men for Munkenes Venlighed formaaede han at yde Gjengjæld. Det gjaldt for disse at opnaa Tilladelse til frit at vælge en ny Abbed, men dette synes at have mødt Vanskeligheder fra Kongens Side. Eystein talte nu, siger en af Klosters Historieskrivere, kraftig Brødrenes Sag hos Kongen og fortalte, hvad han havde seet

¹⁾ Den engelske Helgen Edmund hørte til de i Norge hyppig dyrkede Helgener og det længe før denne Tid. I 1147 var Hovedøens Kloster bleven indviet bl. a. til ham. I Bergen gaves et Edmundsgilde, og flere Kirker (f. Ex. Van-elvens) vare ham helligede. Navnet er derfor (under Formen Jetmund) endnu ikke sjældent paa Vestlandet.

og erfaret, og det med den Virkning, at Kongen gik ind paa Andragendet og lod dem selv udvælge sig en ny Abbed, Samson. Vor Erkebiskops Ophold i dette Kloster varede indtil efter at det nye Abbedvalg havde fundet Sted den 28 Febr. 1182, altsaa i omtrent et halvt Aar.¹⁾ Af Kong Henriks offentliggjorte Regnskaber sees, at Eystein har modtaget anden Understøttelse af denne, særlig opføres i „Kongens 18de Aar“ (altsaa 1182) £ LIX, X s „in liberatione archiepiscopi de Norweia“²⁾, et Udtryk, der ikke er aldeles tydeligt. Det har ogsaa været formodet, at de Privilegier, som Erkebispnen af Nidaros senere i lange Tider nød godt af, til toldfrit at udføre fra England en Skibsladning Korn og andre Levnetsmidler, skyldes dette Eysteins Ophold.³⁾ Og ganske utvivlsomt tør det kaldes, at de — naturligvis meget uvillige — Efterretninger om Kong Sverre fra dennes tidligere Regjeringsaar, som findes i den samtidige engelske Historieskrivning, ere inspirerede, maaske endog i Virkeligheden forfattede af Eystein. At ogsaa St. Thomas's Helgendyrkelse i Norge er bleven fremmet gennem Eystein, er høist sandsynligt.

I 1183 vendte Eystein hjem til Norge. Man finder ham i Bergen, hvor han med sit Skib laa ved Jonsbryggen under den Kamp mellem Magnus og Sverre, i hint Aar, der drev Magnus for anden Gang til Danmark. Erkebiskoppens Mænd havde forsøgt at hjælpe sin Konge, men vare trængte tilbage, og tredive af dem dræbtes, deriblandt Eysteins Frænder Olaf lange og Gudbrand Thorbergsson, den sidste maaske hans Broderson.

Nu, om ikke allerede før, maa Eystein have indseet, at Magnus' Sag var at betragte som tabt. Ellers vilde han neppe i samme Aar have bekvemmet sig til at slutte Forlig med Sverre. Dette Forligs Betingelser er ikke angivne, men allerede, at det opnaaedes, var for Sverre af høieste Betydning. Thi nu var Sverre, den uægte fødte Prætendent, af Kirken erkjendt som Norges Konge, og heri laa ligefrem

¹⁾ Memorials of St. Edmunds Abbey (Rer. Brit. med. ævi. I p. 223—224). Naar det her siges, at Dagpengene under Opholdet i Klostret gik af dettes Penge, er det maaske urigtigt, da man af Kongens Regnskaber seer, at han fik Penge af denne.

²⁾ Her citeret efter: Passio et Miracula Beati Olavi ed. by F. Metcalfe, Oxford 1881 p. 53.

³⁾ Alexander Bugge i Norsk hist. Tidsskrift 3 R. IV S. 16.

en Opgivelse af den i 1164 vedtagne Statsforandring. Eystein var den slagne Mand. Paa den anden Side er det rimeligt, at Kongen har ladet ham indtil videre beholde sine Rettigheder, saaledes som de havde været under Magnus, thi det er først efter Eysteins Død, under Erik, at Striden om disse begynder. Endnu havde Sverre ikke naaet en saa sikker Magtstilling, at han kunde tænke paa fuldt ud at udnytte sin Seir.

Eystein kunde altsaa drage til sit Sæde igjen, men for Resten af hans Liv ere Kilderne sparsomme. At han i sine sidste Aar har „været optagen af sit Livs Storverk, Udvidelsen af Thronhjems Domkirke“, har en nyere Forfatter udtalt som en given Sag¹⁾ og det kan vel være muligt. Sverre selv synes ogsaa at have næret Interesse for dette Bygverk, da han ifølge Sagaen lod Eysteins Eftermand høre, at Erkestolens Indtægter heller burde anvendes paa Domkirken end til at holde Hird og væbnede Mænd. Et Pavebrev fra Lucius III (Verona, Mai 1185) til Erkebiskoppen af Hamburg omtaler, at Paven har undladt at indkalde for sig de ulydige Biskopper i Danmark, Sverige og Norge paa Grund af de krigerske Forholde i disse Lande.²⁾ Hvad hermed menes er neppe ganske klart.

Med temmelig Sikkerhed kunne vi derimod til disse Eysteins sidste Aar henføre Anlægget af en ny klosterlig Stiftelse, som, skjønt beliggende langt udenfor Erkestiftets Grændser, dog skylder Erkebispnen sin Tilblivelse og senere vedblev at staa under hans Eftermænds specielle Overhøiheid. Sigurd Jorsalfarer havde i det af ham saa høit elskede Kongehelle anlagt et Kastel og indenfor dette en Kirke, som derfor kaldtes *Kastalakyrkja*. Kirken blev nedbrændt af Venderne ved det bekjendte Overfald 1135, men maa være fornyet. Nu oprettede Eystein her et Convent for regulære Augustinere, ganske i Lighed med det allerede i Elgeseter stiftede. Om Tiden, naar dette fandt Sted, har man været i Uvished³⁾, men et Pavebrev⁴⁾ fra Urban III's Tid (1185—1187) viser, at denne Pave har tilladt Eystein og hans „*delegatus G.*“ at

¹⁾ A. C. Bang, Den norske Kirkes Historie under Catholicismen, 100.

²⁾ Jaffé, Reg. Pontiff. 2 ed. II 489.

³⁾ Saaledes Lange, De norske Klostres Hist. 2. Udg. 480.

⁴⁾ Jaffé, Reg. Pontiff. 2 ed. II 511 (No. 15750). Heraf sees, at Brevet No. 2 i Dipl. Norv. VI, der af Udgifverne er henført til Tiden 1178—1184, maa være af yngre Datum.

indføre regulære Kanniker efter Augustins Regel i Kongehelle Kirke imod at skaffe de *clerici*, som hidtil havde indehavt den, Forsørgelse paa Livstid. Klostret stod ellers ogsaa i Forbindelse med Ebelholts ligeartede Stiftelse i Sjælland og har maaske derfra modtaget sine første Kanniker.

I 1187 blev Eystein syg om Høsten og laa tilsengs. Da han følte sig Døden nær, sendte han Bud efter Sverre, og de havde en lang Samtale. Sverres Saga fortæller, at „Erkebiskoppen bad Kongen om at tilgive ham alt det, han havde handlet utilbørlig imod ham, og at de forligtes i alle Dele“. For Troværdigheden heraf er da Sverre selv eneste Hjemmelsmand, men det falder lidt vanskeligt at tro, at den gamle Prælat i den Grad skulde have skiftet Sind, som Tilfældet maatte være, ifald denne Beretning var fuldt sandfærdig. Den 26de Januar 1188 døde Erkebiskop Eystein efter en mærkelig Regjering. Han blev begravet i Domkirkens Skrudhus.

Mellem alle Norges Erkebiskopper er Eystein den eneste, som kan siges at have et literært Navn. Vi have seet, at han har nogen Andel i Tidens engelske Historieskrivning, forsaavidt angaar norske Sager. Derhos er han Forfatter af de ovenfor citerede latinske Optegnelser om St. Olaf og hans Jertegn. Disse Legender bleve senere tildels oversatte, ikke alene i det norske Sprog, men ogsaa i fremmede, saa at de kunne siges at have faaet en europæisk Udbredelse. Hans Forfatterskab var imidlertid ukjendt lige til 1880, da Englænderen Fredrik Metcalfe, *fellow* i Oxford, fremdrog dem af en Membran, indbunden i Sælskind og rimeligvis stammende fra Lyse Kloster, der stod i jevn Forbindelse med Norge. Haandskriftet, som Metcalfe udgav i det følgende Aar, indeholder imidlertid foruden de tidligere bekjendte, hidtil anonyme Ting adskillige før 1880 ganske ubekjendte Sager. Vi have anført Eysteins Fortælling om, hvad der hændte ham selv, da han faldt ned ved Domkirken. Man vil desuden finde Beretninger om Olafs-Mirakler i Forfatterens Tid i Rendalen, paa Gaarden Udtorgar i Haalogaland, i Liuxa (Øen Lexen), i Ringsaker, ved Fiskerierne i Lofoten o. s. v. Flere Fortællinger indeholde interessante Enkeltheder af kulturhistorisk Betydning.¹⁾

*) En ny Udgave af disse Eysteins Skrifter tør imødesees i et paatænkt Supplement til de af G. Storm udgivne Monumenta hist. Norv.

En Client af Eystein var den „Theodricus monachus“ (udentvivl en Thrønder), der har skrevet den bekjendte lille latinske Norgeshistorie. Denne er dediceret vor Erkebiskop. Paa et andet Sted har jeg søgt at godtgjøre Sandsynligheden af, at „Theodricus“, der i sin Dedication ikke betegner sig som Munk, og i alle Fald neppe heller var det paa den Tid, han skrev sin Historie, er den samme Mand, der siden forekommer som Biskop af Hamar under Navnet Thore¹⁾. Ogsaa denne Biskop var uddannet i St. Victor i Paris.

At den Erkebiskop, om hvem her er talt, er en af den norske Middelalders mest fremragende Personligheder, har altid været erkjendt. Han var af fornem Æt, har været baade en oprigtig from og en for sin Tid høit dannet Mand, og har forstaaet at gjøre sig gjældende som Faa baade ude og hjemme. Throndhjems Domkirke er hans Monument den Dag idag. Engang saa det ud, som om Norges politiske Forfatning ved hans energiske Benyttelse af Omstændighederne skulde have faaet en ny Skikkelse, men uventet støder han snart paa en overlegen Modstander. Ligeoverfor denne har han givet tabt, og i seig Udholdenhed maaler han sig neppe med sin Eftermand. Men ikke destomindre blev det dog Eysteins Navn, som hans Eftermænd stedse fremfor nogen andens holdt høit og i Ære. Hans Minde ansporede dem bestandig til Efterligning, og som vi vil see, blev det en Hovedbestræbelse for dem at skaffe ham en Plads mellem Kirkens Helgener.

1) Norsk hist. Tidsskrift 3 R. III.